

Иван Антоновски
Шифра: Обид на македонистот

НИЕ ЈА ИМАМЕ СУДБИНАТА НА ЈОЗЕФА К.

„Ние ја имаме судбината на Јозефа. К! Запомни го тоа!“ – рече поетот, кој тогаш се чини веќе одамна не беше млад, ама многумина сè уште го сметаа за младич што спие на пладне. Со оваа реченица го прекина молкот по едно книжевно пладне во градската библиотека, седејќи на кафеанскиот астал со младичот кој тогаш редовно одеше на ваквите збиднувања во градот, иако многумина го сметаа за младич што се буди на пладне, бидејќи веќе неколку години по дипломирањето како првенец беше невработен.

Во тоа време, на книжевните настани во библиотеката за кои во дневните весници пишуваа дека се посетени од многубројна публика, редовно присуствуваа оние кои немаа поаметна работа. Поетот – младич што спие на пладне и невработениот младич за кого многумина сметаа дека се буди на пладне, не само тој ден, туку секојдневно беа во публиката. И тоа во првиот ред – едниот, оти така налагал протоколот, а другиот оти така ќе му кажеа фотографите, за да не седи сам во вториот ред дури фотографираат за објава во дневниот печат со која ќе се извести за големата посетеност на настанот. Двајцата, некогаш дури и не знаеа на каков настан ќе присуствуваат – само ќе си дојдеа во редовниот термин за книжевен настан во библиотеката. Па сакале или не, по толку средби едно по друго, редно беше да седнат на кафеански астал, иако не беа до крај сигурни дека ќе имаат за што да разговарат или барем не беа сигурни дека ќе се разберат. Но тоа и не беше толку важно, оти разговорот со поетот – младич што спие на пладне, секако се престоруваше во негов монолог. За среќа, невработениот младич и не сакаше многу да зборува, ами повеќе да слуша, со надеж дека нешто ќе научи и дознае кога ќе е на астал со автор од лектирата кому му се воодушевувал (и) пред да го запознае надвор од книгите.

„Ако не беше напишан тој роман, ќе мораше сега да се напише. Проклетство е тоа од кое во овој свет не може да се избега – судбината на Јозефа К... И ние сме дел од таков процес, да знаеш, ама.“ – продолжи поетот, со некаква недореченост во мислата и догорена цигара во раката. И извика: „Ако не беше напишан, јас ќе требаше да го напишам! И ќе го напишев! Тој роман, ние го живееме!“

Младичот, оној за кого многумина мислеа дека се буди на пладне не беше сигурен дека го разбра, но секако, како секој добро воспитан младич во тоа време, потврдно кимнуваше со главата. Дури се мислеше дали можеби ќе изгледа помудро ако нешто каже, забележа дека му е пристигната порака на мобилниот телефон за кој сметките сè уште му ги плаќаа родителите.

„Почитуван, Ве покануваме на разговор за вработување. Треба да се јавите во Агенцијата за вработување на 6 февруари, во 9 часот, кај службеник Тони Дунимагловски.“ – стоеше во пораката.

Не му се веруваше, па во себе си помисли: „Во ова време, без партиска книшка, без некоја препорака од пријател ме повикуваат да ме вработат?! Со диплома за професор по македонски јазик и литература?!“ Но, наеднаш, од пуста

желба телефонската, а и другите сметки да може веќе да си ги плаќа сам, се откажа од сомнежот и неверувањето. Па дури и не помисли каква симболика и историја има во презимето „Дунимагловски“, иако во некоја друга ситуација, сигурно од него ќе направеше приказна, особено затоа што ономастиката му беше една од најголемите љубови во текот на студиите. Едноставно, само чекаше да мине некое пристојно време за да може да му каже на поетот што спие на пладне дека ќе мора да замине, да се поздрави и да ја плати сметката за двајцата за да биде сигурен дека средбата би завршила срдечно. И така и бидна... Откако и двајцата прокоментираа по нешто, и откако најверојано наизуст се кажа по некој стих.

„Ние ја имаме судбината на Јозефа К! Го запомни ли тоа?“ – му рече поетот наместо довидување, а тој повторно кимна со главата и брзаше да се одалечи за да се јави на телефонскиот број од кој му беше испратена пораката. Но, на тој телефонски број немаше кој да се јави. Всушност, тој беше еден од оние телефонски броеви од кои може човек да добие порака или повик, но на кои, тогаш кога тој има што да праша или каже, по автоматизам, телефонската врска се прекинува или воопшто не може да се воспостави, или телефонскиот број веќе не постои, сеедно. Кога го сфати тоа, не издржа, па го сврте телефонскиот број на колешката од студиите која дипломира последна од неговата генерација. Како дипломиран професор по македонски јазик и литература, таа работеше како раководител на некое одделение во Агенцијата за вработување. Најверојатно беше и единствената вработена од таа генерација. Немаа за што многу да разговараат, па тој директно ѝ кажа зошто ја бара – ако може да провери за какво вработување станува збор, оти не беше трпелив да дознае дури следниот ден наутро.

„Во мојот компјутер немам податок точно за каде, но ајде честито. Ќе се вработиш во некое училиште“ – доби брз одговор, откако таа, наводно провери.

Кога го слушна ова, возбудата на младичот стана толку голема што не можеше ни да помисли да спие ниту на пладне ниту на полноќ – беше побуден од кога и да е претходно и сонуваше со отворени очи. Сонуваше како стои на табла, како со учениците разговара за „Процес“, како по наставата има голем интерес за литературната секција... И со часови размислуваше и се подготвуваше за разговорот следниот ден. За да ја понесе со себе, од рамката ја извади и дипломата за професор по македонски јазик и литература. Претходно, многумина му велеа дека таа диплома може само да си ја закачи на сид, особено кога ќе им кажеше дека секој месец се пријавува во Агенцијата како активен барател на работа, па тој и го стори тоа.

Ова беше првпат по дипломирањето да помисли дека дипломата ќе треба да ја покаже некаде. Следното утро ја зеде со себе и облечен свечено како за на свадба (за која и не размислуваше, бидејќи е невработен) и предвреме стигна во Агенцијата. Но, во канцеларијата не препозна никого за кого би рекол дека може да се вика Тони Дунимагловски и не знаеше кому да му се обрати. Подзастана пред една госпоѓа која седеше на првото биро:

„Извинете, го барам г. Дунимагловски...“ – рече, со некое стравување во гласот, да не му забележат што дошол некоја минута порано.

„На пауза е...“ – му возврати госпоѓата.

Младичот се зачуди, оти на вратата пишуваше дека паузата е од 12. до 12:30 часот, но се воздржа од коментар. Сепак, беше упорен: „Извинете, но јас треба да се јавам кај него, за вработување....“

„А, Вие сте од професорите?“ – го праша госпоѓата. Како професорите да беа некоја посебна категорија луѓе... Ама тој и не помисли така, па гордо, само кусо одговори: „Да!“

Тогаш госпоѓата стана и отиде до следното биро на кое беа распоредени десетици пликоа. Откако го праша како се вика, неговото име го прочита на едно од пликоата, го зеде в раце, прочита некакви шифри запишани во десниот агол: „О, македонист, а? Ви честитам.... вработување токму како за Вас, наставник по македонски јазик.“

Младичот се збуни: „Но, чекајте, нема разговор со господинот Дунимагловски? Веќе сум вработен?“

„Зарем има потреба да се води разговор со македонист? Нема... Веќе сте вработен! И да дојдеш да нè почестиш.“ – му одговори госпоѓата, и тоа со некоја невообичаена наметка на лицето.

„А Ви треба ли мојата диплома?“ – уште позбунето праша младичот.

„Не, каква диплома... Што ќе ни е? Јавете се кај работодавецот!“ – беше отсечна госпоѓата.

„Извинете, а кога треба да се јавам? Во кое училиште сум вработен?“ – со наивна љубопитност не се откажуваше младичот. Но, госпоѓата веќе беше замината во ходникот од кој се ширеше мирис на пресно варено кафе и од далечина му одговори: „Пишува во писмото што Ти го дадов. Прочитај... И да не забораваш да дојдеш да нè почестиш! Во вакво време добиваш работа за она за што си учел!“ И потоа исчезна...

Младичот го отвори пликото. Во писмото немаше термин, туку само назив на училиште и телефонски број. „Марко Цепенков“ – така се викаше училиштето. Ама такво училиште немаше во градот на младичот, а телефонскиот број беше мобилен. Не издржа, веднаш се јави.

„Колега, со нетрпение го очекувавме Вашето јавување. Се радуваме што таков кадар ќе работи во нашето училиште. Може уште денес да дојдете и од утре да почнете со работа, директорката Ве чека.“ – му одговори некој од другата страна, по што младичот, колку и да му беше непријатно мораше да праша каде е училиштето. Доби одговор – во селото Зелениково, а тоа беше барем 30-40 километри од неговиот дом.

Младичот го провери возниот ред на автобусите – немаше некој со кој би можел набрзо да стигне. Сфати и дека нема автобус со којшто би можел да стигне и следното утро пред почетокот на наставата, ама беше сигурен дека ќе може да стигне со воз ако се разбуди во 4 часот наутро. И беше среќен – конечно ќе го работи она за што цел живот сонувал, она за што учел.

Веќе имаше план за од следниот ден – секојдневно ќе патува со воз, денот ќе го минува во Зелениково, ќе формира и литература и рецитаторска секција... Ќе биде тука за учениците и по наставата. Ако има интерес ќе формира и драмска секција. Дома ќе се враќа навечер и ќе ги подготвува часовите за следниот ден. Но, веќе имаше план и за тој ден – со себе го имаше сиот џепарлак за тој месец. „Ќе одам со такси. Не е во ред долго да ме чекаат... Треба да имам време и да ги подготвам часовите за утре. Од првата плата ќе надоместам...“ – си рече во себе и го стопира првото такси-возило кое мина крај Агенцијата. „До училиштето

во Зелениково!“ – даде насока, со гордост во бојата на гласот, чиниш оди да предава на најдобриот универзитет во светот. Можеби за него, во неговите мисли, во тој миг, тоа училиште и имаше такво значење...

Дури патуваше до училиштето во Зелениково ги гледаше пејзажите и старите куќи. Замислуваше како секојдневно ќе ги гледа од возот и како би изгледале во сите годишни времиња. И беше уште посреќен!

„Какво кафе пиете, колега?“ – го пречекаа срдечно, како долго очекуван гостин во канцеларијата на директорката на училиштето. Кусо им одговори дека пие горчливо. Но тоа и не му беше важно – чекаше да дознае повеќе за работата што ја доби.

„Многу ни е драго што човек како Вас ќе работи со нас. Ова е работна средина токму за таков кадар, македонист, со такви оценки... Од биографијата видовме дека имате и некакви трудови во некакви зборници ли, списанија... Секоја чест!“ – започна директорката, а тој размислуваше дали веќе да ја сподели радоста што ќе работи во нивното училиште.

„Вие сте распореден.... Утре во подрачното училиште во Страхојадица, а во петок во Гумалево“ – започна да појаснува директорката.

Младичот не знаеше тие места ни да ги најде на географската карта и само помисли на нивното значење како топоними, но во себе не се прашуваше дали можеби треба да стравува од нешто. На глас само праша како да стигне до Страхојадица и Гумалево.

Директорката му појасни дека ќе мора да оди пеш, да мине некој дрвен мост, за да стигне до Страхојадица, а дека за Гумалево ќе треба да се договори со некој од родителите на учениците или да дојде со „Лада нива“, оти само така се стига. А тој немаше ни помислено да има автомобил, не пак џип... Ама го премолча тоа. Всушност и не ни размислуваше колку ќе биде возможно да стигне, туку на тоа дека секое утро, одењето до училиштето ќе носи нови приказни, на кои како веќе да им се радуваше. Уште неслучени, предвреме...

„Верувам дека за човек како Вас, оваа работа ќе биде предизвик. Во Страхојадица треба да стигнете и порано. Во тоа подрачно училиште нема струја и парно. Пред почетокот на наставата ќе треба да нацепите дрва за да ја загреете училницата пред да дојдат учениците“ – појаснуваше директорката, а младичот како да се радуваше и на ваквата задача, на која сепак немаше помислено дека ќе му биде дел од работата како наставник. Кимнуваше со главата како во разговорот со поетот – младич што спие на пладне.

Сето тоа веќе го прифати без загриженост и се интересираше за нешта кои за него беа посуштински – што до тогаш учеле учениците, кое одделение се, што ќе треба да учат... Со занес зборуваше за важноста на предметот Македонски јазик. Но, директорката, ниту знаеше што да коментира за важноста на македонскиот јазик, ниту што да одговори на неговите прашања. Ја повика наставничката која некогаш предавала Руски јазик, а сега е сменоводител. Изминатите недели, таа ги држела часовите по Македонски... На младичот, веќе ништо не му беше јасно, најмалку како наставник по руски јазик може да предава предмет Македонски јазик.

„Учениците знаат да ги напишат буквите од А до Д. Вие гледајте да ги научите што повеќе, по можност до Ш. Доволно е печатно.“ – рече повозрасната колешка-славист.

Младичот веќе не делуваше толку среќен. Тоа не му се забележа само на лицето, туку и во првиот коментар: „Простете, ама како Вие сте предавале Македонски јазик? Како замислувате брзо да ги научат сите букви, за колку дена?“

На тоа следеше отсечниот коментар на директорката: „Македонски јазик, Ве молам... Да сме искрени – лесен предмет. И не толку важен! Секој може да го предава. Да не придаваме значење на нешто што не мора. Буквите се учат за еден ден. Не е тоа некаква наука како мојот предмет – хемија. Таму има формули, периодичен систем, тоа е наука...“

За миг ги сруши замислите на младичот – за наставата, за литературната и за рецитаторската секција, за драмската секција... За пејзажите во сите годишни времиња. Ги избриша од неговите мисли брзо како што со гума се бришат првите неуспешни обиди за пишување во тетратката за краснопис.

„Впрочем, Вам Ви кажаа ли за колку дена ни требате, за колку дена сте вработен?“. – одново се сврте директорката кон младичот, а тој овојпат беше директен: „Не, никој не ми кажа. Јас само знам дека сум вработен. И дека сум македонист!“

„Вие сте вработен за два дена...“, продолжи директорката на што следеше неговата дилема: „Простете, само за утре и задутре или само два дена неделен фонд на часови до крајот на учебната година?“

Се чинеше дека младичот веќе не беше среќен. Особено откако го слушна одговорот: „Само за утре и задутре. До тогаш е најавено отсуство на колешката што е на боледување од почетокот на полугодието.“ По ова, младичот, сфаќајќи дека пак би можел, за жал, да се буди дури на пладне, сигурно веќе не беше среќен и само праша: „А што потоа?“

„Потоа, повторно ќе треба да се пријавите во Агенцијата како невработен. Но ќе имате работно искуство! И тоа какво работно искуство! Како македонист! Како наставник! Ќе бидете конкурентен на пазарот, така се станува и човек... А можете овие денови и да се помолите да ѝ се влоши состојбата на колешката, таа да продолжи со боледувањето и Вие да продолжите кај нас. Можеби и ќе имате среќа. Ако доживее срцев удар, на пример, оти вие по Македонски нешто многу сте нежни, можеби ќе продолжите Вие до крајот на годината.“ – сериозно му одговори директорката и му го даде наставниот план кој го подготвила некогашната наставничка по Руски јазик. Неволно, младичот само го разлиста. Не забележа нешто друго, туку само десетина правописни и граматички грешки на првата страница...

Се заблагодари и стана, за миг запрашувајќи се каде е вратата. Не се знае дали делуваше збунето, несреќно или бесно. Но, доби прашање: „Да Ве очекуваат утре, колега, нели? Ќе имате референца во Вашата биографија. Ќе Ви издадеме и потврда за да Ви послужи за понатаму. Ден по ден се собира стаж.“ Одговори неодредено: „Најверојатно...“ И замина... Не се знае дали рече „пријатно“ или „довидување“.

Надвор веќе беше заврнало дожд, а младичот истрча, немаше чадор. Наеднаш слушна свиреж од некој автомобил – такси-возилото кое го доведе и го чекаше да го врати, бидејќи младичот беше убеден дека тој трошок ќе е ништо во споредба со она што го чека, првата плата. А таа, всушност ќе беше колку третина од сметката на таксито, во кое на секоја секунда, износот се зголемуваше за по уште еден денар. Го беше одминал возилото, брзајќи да отиде

некаде откако излезе од училиштето. Сфати од каде и зошто доаѓа свирежот, влезе во колата и само ја кажа адресата на својот дом.

Дождот беше прегласен со ударите по стаклата од автомобилот, силно врнеше... Таксистот го појача звукот на радиото за да може да ги слушне вестите. „Државата, веќе неколку месеци води зголемена грижа за македонскиот јазик. Вложува во младите кадри – македонисти и ја зголемува грижата за почитувањето на употребата на македонскиот јазик во институциите. Во училиштата...” – читаше спикерот на почетокот на вестите. Потоа следуваше и некакво интервју со некој од политичарите.

„Паметни овие излегоа... Е ова се патриоти. Добро прават за јазикот, ала вера” – коментираше таксистот, а младичот не одговори ништо. Посакуваше што побрзо да стигне дома и ако може и тој да биде младич што ќе спие на пладне. За да може да продолжи да сонува...

Веќе беше на километар-два од дома, кога забележа дека таксиметарот отчукал онолку колку што беше неговиот месечен џепарлак. Дождот веќе не беше толку силен. Или беше, сеедно... Му рече на таксистот да застане, плати и продолжи пеш. Минувајќи крај една трафика, погледот му го задржа дневниот весник на чија насловна страница со големи букви пишуваше: „Државата го штити македонскиот јазик – нови проекти”. Не посегна по весникот и продолжи. А и да посегнеше не ќе можеше да го купи, оти ќе немаше со што да го плати.

Пред да скршне во уличката во која беше неговиот дом, на главната улица го здогледа поетот за кого многумина сметаа дека е младич што спие на пладне. Се враќаше од пладневниот настан во градската библиотека, а в раце носеше примерок од дневниот весник и изнајмена книга, за која и од далеку се гледаше дека веќе минала низ многу раце.

Поетот за кого многумина мислеа дека е младич што спие на пладне и младичот за кого многумина мислеа дека се буди на пладне пријдоа еден кон друг. „Ние ја имаме судбината на Јозефа К! Го запомни ли тоа?” – одново се постави истото прашање¹.

¹ Според некои сеќавања, поетот за кого многумина мислеа дека е младич што спие на пладне и младичот за кого многумина мислеа дека се буди на пладне, следниот ден, повторно присуствувале на книжевно пладне во градската библиотека. Како и во многу од деновите во годините потоа... Но присуството на тој настан не е споменато во дневничките записи на младичот за кого мислеа дека се буди на пладне, според кои е напишан овој текст. Затоа тој настан не е опфатен. Точното име на младичот е заведено во документацијата за решени случаи во архивата на Агенцијата за вработување.